

AS COUSAS DE DON PACO

Biografía en 3 actos de Francisco Fernández del Riego

Primavera
das Letras
2023

REAL ACADEMIA GALEGA

Texto de EVA MEJUTO • Ilustracións de LUCÍA COBO

ACTO SEGUNDO

ACTO SEGUNDO

DONLAPIS

Nada, eran uns cans a bourear...

(soan as badaladas das doce)

Que hora é, Baldomero?

BALDOMERO

(suspirando) Son as doce, non escoita?

DONLAPIS

E os xornalistas sen viren... Por onde ía?

GUADALUPA

Cando chegou a guerra.

BALDOMERO

(levantando a voz) Non é que chegase a guerra, coma se fose un tren! Houbo un golpe de Estado militar e as persoas que loitaban pola liberdade, pola educación, polos dereitos e por Galicia foron perseguidas, detidas e moitas, coma Ánxel Casal, asasinadas.

DONLAPIS

Non berre, caramba, que as novas non saben o que foi aquilo. Temos que explicárllelo nós. Foi a época máis dura da súa vida, chea de medos e incertezas. Os galeguistas coma el eran considerados inimigos aos que había bater e don Paco tivo que agocharse para non acabar na cadea ou nunha gabia, morto, coma tantos outros.

GUADALUPA

(asustada) E logo que pasou?

DONLAPIS

Para salvar a vida ingresou no exército dos que empezaron a guerra. E mira que o pasamos mal, recibía insultos decontino. Para aliviar o sufrimento escribía arreo o seu *Diario de guerra*. Non me quero lembrar dese tempo...

(quedan en silencio)

BALDOMERO

Eu esa etapa non a vivín. Don Paco deixárame con Evelina, en Valdeorras. Como sufría ela pensando nas que estaría a pasar o seu namorado na guerra... E na alegría do seu regreso, no 1939. Foi cando viñemos para Vigo, a que si, Donlapis?

DONLAPIS

Foi tal. Non había maneira de vivir en Santiago daquela, ninguén quería darlle traballo. Todos os seus amigos estaban mortos, no cárcere ou fóra do país. Aínda me lembro da súa felicidade cando atopou en Vigo a Carlos Maside. Ían xuntos ao bar América ou a La Mundial. Tocaba comer tan só unha vez ao día...

LEICA

Da fame que pasou ben que se recuperou despois. O que tal lle gustaba comer... Nunha excursión ao Courel, unha vez papou tres tortillas de patacas dunha sentada. Pero ata chegar aí aínda tiñan que pasar ben de anos, non si, Donlapis?

DONLAPIS

Efectivamente. Pero non todo eran malas novas: casou con Evelina e alugaron unha casa en Coruxo, a carón do mar.

LEICA

Aí foi cando cheguei eu e puiden retratar moitos momentos felices. A pesar de que na ditadura case todo estaba prohibido, don Paco e os amigos seguían a traballar ás agachadas pola lingua e a cultura galega.

BALDOMERO

E para que non o recoñecesen usou nomes inventados ao escribir e publicar artigos: Salvador Lorenzana, Cosme Barreiros, Ronsel, Alevín, Adrián Solovio... Fun eu quen lle dei boa parte das ideas dos seus pseudónimos.

DONLAPIS

(facendo burla polo baixo) Si, claro, e quen lle ditaba os libros e os artigos que escribía, era boa!

BALDOMERO

Acaso dubida de min?

DONLAPIS

Pois si...

GUADALUPA

Outra vez a berrar? A ver, que eu cheguei na parte final da vida de don Paco e quero saber máis cousas.

OLIVIA

Mentres estes dous seguen coa liorta, vou contar como aparecín eu na súa vida. Foi en 1950 cando don Paco, Xaime Isla e Ramón Piñeiro decidiron fundar a editorial Galaxia e, logo, a revista *Grial*, na que tantos artigos xuntos fixemos.

LEICA

Que nome bonito, o galego para todo o firmamento... Gardo imaxes ben fermosas desa época.

GUADALUPA

E Galaxia e *Grial* son as mesmas que seguen existindo hoxe?

OLIVIA

Claro! Pero agora funcionan de xeito distinto: hai ordenadores e trebellos máis modernos.

BALDOMERO

Donlapis, que están a falar sen nós! Vaime quedar por contar cando fixo o seu primeiro libro, *Cos ollos do noso espírito*, no 1949 e...

DONLAPIS

...e cando coordinaba as emisións de radio da BBC de Londres, e tamén...

OLIVIA

Se non atenden, problema seu. Eu teño moito que dicir desa época, *taca taca taca*. A de horas que don Paco pasaba tecleando, escribindo artigos e libros, traducindo, corrixindo, revisando... Eu estaba que botaba fume. Acababa con maniotas nas teclas un día si e outro tamén.

DONLAPIS

Fume si que botaba el cos puros, mira que lle dicía que fumar era malo, pero nin caso.

OLIVIA

Eu tamén lle berraba, e nada. A teimudo non había quen lle gañase.

BALDOMERO

E a traballador! Ninguén daba crédito das cousas que facía cada día. Ás veces eu ía máis lento para estarricar o tempo...

DONLAPIS

(fungando) E dálle...

LEICA

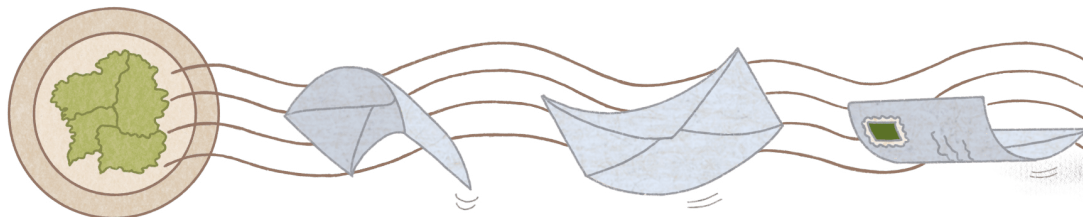
Estaba falando Olivia!

GUADALUPA

Iso! Conta, que era o que máis lle gustaba escribir?

OLIVIA

Pois diría que... as cartas para os amigos que estaban fóra do país. Os que tiveran que marchar á guerra e non puideron volver polas súas ideas. El sempre quixo xuntar a Galicia de aquí coa de fóra...

GUADALUPA

E como foi iso de que inventou o Día das Letras Galegas que dixeches antes? Oín ben?

OLIVIA

Alá polo 1960 ingresou na Real Academia Galega e aí tivo que pasar das súas para poder poñer a institución ao día e facer cousas novas polo galego. Unha delas era artellar unha gran celebración arredor da nosa lingua; así naceu o primeiro Día das Letras Galegas. Foi o 17 de maio de 1963, para celebrar que facía cen anos que se publicara *Cantares gallegos*, de Rosalía de Castro. E foi a ela a quen se lle dedicou ese ano.

DONLAPIS

(bufando) Iso quería contalo eu!

OLIVIA

Non se anoxe, Donlapis, fálenos de cando veu vostede vivir a este edificio, á Fundación Penzol, que está no piso de arriba.

DONLAPIS

Ai, que tempos magníficos os inicios da Fundación. Pero non foi neste edificio, foi na rúa Policarpo Sanz. Aquí viñemos en 1985. Don Paco era feliz rodeado de libros. Aquí pasaba o día a escribir, a ler... Por certo, que hora é?

BALDOMERO

As cinco e vinte e sete.

DONLAPIS

Segue sen chegar ningún...

(escóitase o timbre)

DONLAPIS

Por fin!

OLIVIA, GUADALUPA E LEICA

(bisbanda) Quen será?

Un proxecto da

REAL ACADEMIA GALEGA

Co apoio da

**Deputación
DA CORUÑA**